

درس آشنایی با رجال و درایه استاد سید مجتبی نورمفیدی

تاریخ: ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۳

مصادف با: ۱۸ رجب ۱۴۳۵

جلسه: ۲۸

موضوع کلی: بررسی وثاقت بعضی روایات مورد اختلاف

موضوع جزئی: ۷- مفضل بن عمر

سال: چهارم

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

۷- مفضل بن عمر

یکی دیگر از روایاتی که از حیث وثاقت و ضعف، مورد اختلاف واقع شده مفضل بن عمر است، بعضی او را توثیق و بعضی دیگر تضعیف کرده‌اند. تعداد روایاتی که در کتب اربعه از او نقل شده بالغ بر ۱۰۰ روایت است.^۱ هم قائلین به وثاقت و هم کسانی که قائل به ضعف مفضل بن عمر شده‌اند ادله‌ای را بر اثبات مدعای خود اقامه کرده‌اند که بعضی از این ادله نظیر ادله‌ای است که ما سابقاً در مورد روایات قبلی به آنها اشاره کردیم.

ادله وثاقت:

دلیل اول: روایت اجلاء از او

بزرگانی مثل ابن ابی عمیر، محمد بن مسلم، یونس بن عبدالرحمن، حسن بن محبوب، عثمان بن عیسی و امثالهم از مفضل بن عمر روایت نقل کرده‌اند، لکن آنچه از طریق ابن ابی عمیر و محمد بن مسلم از مفضل نقل شده در کتب اربعه نیامده است.

دلیل دوم: وقوع در اسناد تفسیر علی بن ابراهیم قمی

مفضل بن عمر در هر دو بخش از کتاب تفسیر قمی ذکر شده است.^۲

دلیل سوم: مدح بعضی از اعلام علم رجال

۱- شیخ مفید او را از اصحاب خاص امام صادق (ع) بر شمرده و تعبیر به ثقات از فقهاء صالحین را درباره او بکار برده است. همچنین درباره او می‌گوید: مفضل به امامت حضرت موسی بن جعفر (ع) تصریح کرده است.^۳

۲- شیخ طوسی در کتاب الغیبه مفضل را از وکلاء ممدوحین بر شمرده که دارای طریقه حسن است و سه روایت را هم در حق او نقل کرده است.^۴

۳- ابن شهر آشوب درباره مفضل بن عمر می‌گوید: «هو من خواص اصحابه»؛ او از خواص اصحاب امام صادق (ع) بوده، همچنین در جای دیگری درباره او گفته: «من الثقات الذین رووا صریحاً عن النصّ علی موسی بن جعفر (ع) عن ابيه».^۵

۴- ابن طاووس درباره مفضل خطاب به پسرش می‌گوید: «أنظر کتاب المفضل بن عمر الذی املاه الصادق (ع) فیما خلق الله عزّ و جلّ من الآثار».^۶ در جای دیگری نقل می‌کند: امام (ع) دستش را روی سینه مفضل گذاشت و فرمود: «احفظ بمشیه الله...»

۱. معجم رجال الحدیث، ج ۱۹، ص ۳۱۵.

۲. تفسیر علی بن ابراهیم قمی، ج ۱، ص ۴۱۱.

۳. الارشاد، ص ۲۸۸.

۴. کتاب الغیبه، ص ۲۱۰.

۵. مناقب آل ابی طالب، ج ۴، ص ۲۸۱، ص ۳۲۵.

۶. مستدرک، ج ۱، ص ۵۷.

کنایه از اینکه امام صادق (ع) به او لطف فرمودند و آنچه در سینه او بود از احادیث و روایات را تحکیم و تأیید کردند، بعد خود مفضل در جواب می‌گوید: «استغیث بمعونة مولای و تأییده عن الكتاب الذی کتبه و صار ذلک بین یدیه کأنی اقرئه...» تا اینکه امام (ع) می‌فرمایند: «فأنت منّا بالمكان الرفیع و موضعک من قلوب المؤمنین موضع الماء من الصدی»^۱.

دلیل چهارم: روایات مادحه

کشی حدود ۱۷ روایت را درباره مفضل بن عمر نقل کرده که مرحوم شیخ طوسی هم بعضی از این روایات را در کتاب الغیبة ذکر کرده است و محدث نوری هم در مستدرک ۸ روایت به این روایات اضافه کرده است.

روایت اول: هشام بن احمر می‌گوید: عن هشام بن أحمر قال: «دخلت علی أبی عبد الله علیه السلام و أنا أريد أن أسأله عن المفضل بن عمر، و هو فی ضیعة له فی یوم شدید الحر و العرق یسیل علی صدره فابتدأنی فقال: نعم و الله الذی لا اله الا هو، المفضل بن عمر الجعفی، حتی أحصیت نیفاً و ثلاثین مرة یقولها و یکررها، قال: انما هو والد بعد والد»^۲، هشام بن احمر می‌گوید: من در یک روز گرم می‌خواستم درباره مفضل بن عمر از امام صادق (ع) سؤال کنم ولی قبل از اینکه من سؤال کنم امام (ع) فرمودند: بله والله او مفضل بن عمر است و تا جایی که من شمردم حدود سی و چند بار این را فرمودند و تکرار کردند و بعد فرمودند: مفضل بن عمر والد بعد والد است و این جمله کنایه از مدح مفضل بن عمر است. نظیر همین روایت را مرحوم شیخ طوسی در کتاب الغیبة هم ذکر کرده است.^۳ البته سند روایتی که شیخ طوسی نقل کرده با سند روایتی که کشی نقل کرده اختلاف دارد ولی اصل مطلب همان است که امام (ع) درباره مفضل فرموده‌اند.

روایت دوم: محمد بن مسعود قال: حدثنی عبدالله بن خلف قال: حدثنا علی بن حسان الواسطی قال: حدثنی موسی بن بکیر قال: سمعت ابا الحسن یقول: «لما اتاه موت المفضل بن عمر قال: رحمه الله کان الوالد بعد الوالد اما انه قد استراح»^۴، حضرت (ع) بعد از وفات مفضل بن عمر فرمودند: امام علیه السلام می‌فرمایند: او با مرگ، راحت شد. بدیهی است که انسان دروغ گو و فاسد، با مرگ راحت نمی‌شود.

روایت سوم: حکمی نصرین الصباح عن ابن ابي عمیر بأسناده: «أن الشیعة حین أحدث أبو الخطاب ما أحدث خرجوا إلی ابي عبد الله علیه السلام فقالوا: اقم لنا رجلاً نرفع الیه فی أمر دیننا و ما نحتاج الیه من الاحکام؟ قال: لا تحتاجون إلی ذلک متی ما احتاج أحدکم عرج الی و سمع منی و ینصرف، فقالوا: لابد فقال: قد أقمت علیکم المفضل اسمعوا منه و أقبلوا عنه، فانه لا یقول علی الله و علی الا الحق، فلم یأت علیه کثیر شیء حتی شنعوا علیه و علی أصحابه، و قالوا: اصحابه لا یصلون و یشربون النبیذ و هو اصحاب الحمام و یقطنون الطریق، و المفضل یقربهم و یدنیهم»^۵؛ از امام (ع) تقاضا می‌کنند کسی را معرفی کنی که در امر دین و احکامشان به او مراجعه کنند، امام (ع) فرمودند: نیازی به این امر ندارید، اگر هم نیاز داشتید به سمت من بیایید و از من بشنوید و بروید، گفتند: اگر چاره‌ای نبود و به شما دسترسی نداشتیم چه کنیم؟ حضرت (ع) فرمودند:

۱. همان، ج ۳، ص ۵۷۰.
۲. رجال کشی، ج ۲، ص ۶۱۴.
۳. کتاب الغیبة، ص ۲۱۰.
۴. رجال کشی، ج ۲، ص ۶۱۲.
۵. رجال کشی، ج ۲، ص ۶۲۰.

من مفضل را برای شما می‌فرستم از او بشنوید و به او روی آورید، همانا او بر خداوند تبارک و تعالی و بر من جز حق چیزی نمی‌گوید.

روایت چهارم: فروی محمد بن سنان قال: «دخلت على ابي الحسن عليه السلام قبل ان يحمل الى العراق بسنته، و على ابنه عليه السلام بين يديه فقال لي: يا محمد فقلت لبيك قال: انه سيكون في هذه السنة حركة (الى ان قال): يا محمد ان مفضل كان انسي و مستراحي^۱؛ امام رضا (ع) به محمد بن سنان فرمودند: من امسال سفری در پیش خواهم داشت بعد در ادامه فرمودند: مفضل انیس من است و من با او مأنوس و راحت هستم.

روایت پنجم: عن أحمد بن محمد، عن ابن سنان، عن مفضل قال: «قال أبو عبد الله عليه السلام: إذا رأيت بين اثنين من شيعتنا منازعة فافتدها من مالي^۲؛ مفضل می‌گوید: امام صادق (ع) فرمودند: اگر نزاعی بین دو نفر از شیعیان ما دیدی آن را به وسیله مال من حل کن.

آنچه ذکر شد مجموعه روایاتی بود که یا به طور روشن بر وثاقت مفضل بن عمر دلالت دارد یا حداقل مؤید آن است و نشان دهنده این است که مفضل بن عمر دارای شأن و جلالت و منزلت خاصی نزد ائمه (ع) بوده است.

بحث جلسه آینده: ادله دال بر وثاقت مفضل بن عمر را ان شاء الله در جلسه آینده بررسی خواهیم کرد.

«والحمد لله رب العالمين»

۱. همان، ج ۲، ص ۷۹۷.
۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۲۹۰، باب الاصلاح بين الناس، حدیث ۳.